

Yttrande över remiss, Remiss av SOU 2026:32 Att säga ja! Kommunernas förutsättningar att ta emot stora företagsetableringar och företagsexpansioner

Region Västernorrland välkomnar möjligheten att få yttra sig över SOU 2026:32 *Att säga ja! Kommunernas förutsättningar att ta emot stora företagsetableringar och företagsexpansioner*. Västernorrlands kommuner står mitt i flera processer med stora företagsetableringar och expansioner som är av vikt för svensk konkurrenskraft. I de pågående processerna har det blivit mycket tydligt att kommunerna, enskilt och tillsammans, bär en stor börda och att statliga insatser för att främja dessa stora etableringar är mycket begränsade. Vid etableringar vilar ett tungt ansvar på kommunerna, vilka ofta är små med begränsade resurser, att först och främst göra stora investeringar för att kunna attrahera företagsetableringar, men sedan också för att kunna skapa förutsättningar för att attrahera den arbetskraft och kompetens som näringslivet förutsätter (bostäder, service, kultur med mera).

Region Västernorrland svarar på remissen i sin roll som regionalt utvecklingsansvarig aktör (RUA) i Västernorrland. Som RUA har Region Västernorrland en roll i att facilitera samarbeten, ta fram underlag och ibland finansiera insatser inom näringslivsutveckling, regional fysisk planering, kompetensförsörjning och andra områden som har bäring på stora etableringar och expansioner.

En regional analys från 2025 visar att 150 miljarder kronor beräknades komma att investeras i Västernorrland fram till 2035 i industriomställning och försvar. Investeringar som kan bidra med 24 miljarder till Sveriges BNP och öka den regionala exporten med 80 procent. Samtidigt beräknas 90 procent av skatteintäkterna gå till staten, medan det är kommunerna som står för de stora riskerna och kostnaderna som uppstår för att få etableringarna på plats. Konsekvenserna av detta är att kommunerna förbereder färre etableringsfärdiga platser än vad som vore samhällsekonomiskt optimalt. Detta eftersom potentialen för att räkna hem sådana investeringar på kommunal nivå är begränsade, trots att de är samhällsekonomiskt motiverade på nationell nivå. En fördelningsproblematik som underminerar kommunernas incitament

att både göra förberedande insatser och att säga ja, med negativa konsekvenser för svensk industriutveckling och konkurrenskraft som helhet.

Region Västernorrland välkomnar därför Regeringens insikter att insatser behövs för att förbättra kommunernas förutsättningar att ta emot stora etableringar och expansioner och ser mycket positivt på initiativet till utredning. Region Västernorrland vill dock särskilt lyfta att den obalans i risk- och inkomstfördelning som finns mellan staten och kommuner kopplat till dessa etableringar/expansioner är betydande och behöver snarast adresseras och justeras på ett mer strukturellt vis för att inte riskera svensk tillväxt och konkurrenskraft.

Övergripande kommentarer

Region Västernorrland stödjer utredningens konstaterande att de stora etableringarna inte bara gynnar de enskilda kommuner där etableringen sker, utan är viktiga för Sveriges ekonomi, konkurrenskraft och klimatomställning. Vidare instämmer vi med att det finns många utmaningar för de kommuner som vill ta emot stora etableringar och expansioner och att betydande kostnader och risker uppstår tidigt i processen, samtidigt som en eventuell befolkningsökning är en effekt på lång sikt.

Accelerationskontoret föreslår i SOU:n en ”bred palett av åtgärder”, vilket Region Västernorrland välkomnar då olika typer av etableringar och kommuner betyder att insatserna behöver kunna anpassas till den specifika situationen. Det är dock viktigt att flertalet förslag genomförs så snabbt som möjligt för att de ska ge någon effekt. Vår bedömning är att effekterna av förslagen vart och ett för sig blir försumbara.

Generellt ser vi även ett behov av att åtgärderna inte enbart riktas till den kommun där etableringen/expansionen sker, utan även till närliggande kommuner. Det ansvar och de investeringar som måste till för att skapa ett effektivt mottagande av en stor etablering/expansion kräver inte sällan att även närliggande kommuner bidrar med investeringar i till exempel bostadsbyggande. Vi har även exempel där flera kommuner från start samarbetar för att skapa förutsättningar för stora etableringar och då måste även åtgärderna omfatta dessa kommuner.

Även om Accelerationskontorets uppdrag är fokuserat på att öka tempot i den gröna omställningen, ser Region Västernorrland behov av att de insatser som föreslås också omfattar kommuner som står inför stora offentliga investeringar såsom försvarsetableringar. De kommuner som nu förbereder utbyggnad av försvaret står inför liknande utmaningar som de kommuner som tar emot industrietableringar, bland annat

gällande bostadsbyggande, infrastruktur och planarbete. Därför förordar vi att insatserna även gäller dessa kommuner.

Region Västernorrland ser en generell risk med att långsiktigheten och förutsägbarheten för kommunerna kan komma att brista om inte den allokerade finansieringen till respektive åtgärd är tillräckliga eller om definitionerna för vilka kommuner som omfattas är otydliga. För att öka kommunernas benägenhet att säga ja, måste det finnas en förutsägbarhet om att kommunerna verkligen kan få stöd i de identifierade situationerna och inte riskera att bli nekade en insats för att pengapotten är slut eller definitionen av vilka som omfattas är otydlig. Själva definitionen för vilka kommuner som omfattas blir viktig. Vår åsikt är att definitionen för en ”stor” etablering/expansion inte kan vara en specifik investeringssumma och antal anställda, utan behöver förhålla sig till kommunens storlek och kapacitet. Det som är en medelstor etablering för en stor kommun kan vara ett väldigt stort åtagande för en liten kommun, samtidigt som båda kan vara strategiska för Sverige som nation.

Vår totala bedömning är att med en snabb implementering av flera åtgärder och med utökad finansiering kan förslagen sammantaget ge positiva effekter för kommuner som står inför stora etableringar/expansioner.

Samtidigt vill Region Västernorrland understryka att de föreslagna insatserna inte förändrar grundproblematiken med att staten får 90 procent av skatteintäkterna och kommunerna får 10 procent. Ur det perspektivet är förslagen i SOU 2026:32 att anse som marginella. Accelerationskontoret uppdrag omfattade inte möjligheten att komma med förslag på skatteområdet, men om kommunerna ska ges verkliga incitament och förutsättningar att ta emot etableringar som är viktiga för Sverige som nation, så krävs en förändrad inkomst och/eller riskfördelning mellan stat och kommun.

Som ett nödvändigt komplement till de specifika förslagen i utredningen efterfrågar Region Västernorrland även insatser för att stärka samordning och systemledning på nationell nivå för att maximera samhällsnyttan av stora etableringar. Utredningen drar slutsatsen att det inte förekommer något systemfel gällande hur dagens system och reglering ser ut. En slutsats som Regionen ifrågasätter. Mycket av den problematik som kommuner, regioner och de etablerade företagen står inför går att härleda till den nationella nivåns uppdelning i separata politikområden och oförmågan att strategiskt arbeta över departements-, myndighets- och politiksområdesgränser. Allt för ofta ser vi enskilda myndigheter som gör sitt jobb utifrån ett uppdrag där det inte ingår att samordna sig med andra myndigheter eller bidra till nationella strategier där ansvaret ligger på ett annat departement än det egna. Ur ett nationellt perspektiv förlorar Sverige på att inte agera mer samordnat och strategiskt när det gäller stora etableringar.

Inte minst finns ett behov av mer samordning och strategi gällande energi och tillgången på el. Energiområdet nämns knappt i utredningen, trots att många av de stora pågående etableringarna är elintensiva industrier som sammantaget gör anspråk på en stor andel av den svenska elproduktionen.

Specifika kommentarer

Investeringsfrämjande

Region Västernorrland är generellt positiv till att utveckla de rådgivande funktionerna för kommuner. Vi är även positivt inställda till att Business Sweden blir den myndighet som innehar den funktionen, men det är nödvändigt att andra myndigheter får speglade uppdrag att bidra i det arbetet för att få till en rådgivning som tar hänsyn till olika aspekter och områden inom vilka rådgivning kan behövas. Det är dock otydligt vad den ”Allmänna rådgivningen” ska omfatta och vilka skeden i en etableringsresa som omfattas av den typen av rådgivning.

Förslaget om specifik rådgivning tillstyrks. Det finns behov av att mer aktivt stödja ett begränsat antal kommuner som står inför en stor etablering eller expansion.

Utredningen pekar på att den särskilda rådgivningen ska gälla för etableringar ”med särskilt stor vikt för svensk ekonomi, konkurrenskraft och klimatomställning”. Region Västernorrland ser behov av att utöka definitionen till att även omfatta etableringar och expansioner med ”stor påverkan på energisystemet”.

Utöver det bör definitionerna för när en kommun omfattas av den specifika rådgivningen, och vilka kommuner som det gäller tydliggöras. Här förordas en relativ definition, i stället för exempelvis en investeringssumma. Detta eftersom kommunens grundförutsättningar i form av storlek, ekonomi och demografi har påverkan på vad som för dem är en ”stor” etablering/expansion och därmed ett stort åtagande.

Region Västernorrland förordar förslaget om ett basanslag för regionalt innovationsfrämjande motsvarande en heltidsanställd per region, vilket föreslogs i SOU 2019:21, då det finns behov av att stärka innovationsfrämjandet i tidigare skeden än de som är fokus för Accelerationskontorets förslag.

Ekonomisk riskavlastning

Region Västernorrland välkomnar förslaget om en incitamentspeng och anser att en sådan kan vara värdefull för skapa utrymme för att kommunerna ska kunna hantera delar av det merarbete som uppstår vid en stor etablering. Vilket merarbete som uppstår kommer att bero på den enskilda etableringen och på vilken kommun det gäller, därför måste *kommunen* få utrymme att definiera vad incitamentspengen ska användas till, och inte den utbetalande myndigheten. Det är viktigt att pengarna blir förutsägbara och långsiktiga, så att inte en situation uppstår där pengarna nekas en kommun år två för att potten är slut. Eller att vissa kommuner blir helt utan stöd, trots att de uppfyller definitionens krav.

Även här är det nödvändigt att definiera vilka situationer som kan utlösa incitamentspengen och när, i vilket skede. Region Västernorrland förordar att incitamentspengen kan användas i relativt tidiga skeden av en etableringsprocess.

Bostadsbyggande

Bostadsförsörjning och bostadsbyggande är en nyckel för att kommuner med en stor etablering eller expansion ska kunna kompetensförsörja etableringen och öka sin befolkning. Finansiering av bostäder kopplat till planerade etableringar och expansioner är en risk då det handlar om en kapitaltung investering som behöver initieras samtidigt som realiseringen och utfallet av etableringen kan vara osäker.

Region Västernorrland ser positivt på inrättandet av en hyresförlustgaranti som administreras av Boverket, såsom föreslås av utredningen. Då risken med vissa etableringar är förhållandevis hög och bostadsbyggandet behöver komma i gång tidigt i processen finns en stor risk att garantiavgiften bli för hög om den ska motsvara den faktiska risken. Därför ser vi behov av att den avgiften delvis subventioneras.

Vi ser generellt positivt även på förslaget om statligt subventionerade kreditgarantier för lån till anordnande av nya bostäder i etablerings- och omställningskommuner, såsom föreslås i LI2025/01122.

Norrlandsfondens upplägg med ett marknadskompletterande topplån för att bygga bostadsrätter är bra och kompletterar förslagen i utredningen. Det är dock fortfarande otydligt vilka kommuner som kan omfattas av dessa topplån då urvalskriterierna är otydliga. Precis som gällande förslagen i Accelerationskontorets utredning generellt så uppmanar vi till tydliga definitioner och urvalskriterier även för Norrlandsfonden. Allt

för att skapa transparens, samt förutsägbarhet och planeringsmöjligheter för kommunerna.

Gällande förslaget om räntebidrag för privatpersoner som bygger eller köper nya småhus så anser Region Västernorrland att det har ett positivt signalvärde, men att den begränsade summan, 500 kr per månad, inte kommer att göra någon påtaglig skillnad för byggandet av småhus.

Region Västernorrland stödjer att flera av förslagen som rör bostadsbyggande tillämpas på den FA-region i vilken etableringen sker och inte bara den enskilda kommunen. Samtidigt innebär FA-indelningen vissa begränsningar som då den baseras på historiska data som kan påverkas av nya stora etableringar. Därför behöver den geografiska tillämpningen kunna ta hänsyn till regionala bedömningar utöver ett strikt FA-begrepp. Regionalt utvecklingsansvarig aktör kan utgöra vara en resurs i en sådan bedömningen.

Investeringar i infrastruktur

Accelerationskontorets förslag om en tillväxtpott för infrastruktursatsningar vid stora etableringar är mycket välkommet. Nuläget där enskilda kommuner får stå för investeringar i infrastruktur för att få tillstånd för etableringar av nationellt intresse är inte acceptabelt. Region Västernorrland anser dock att den föreslagna potten är för snålt tilltagen för ändamålet. Risken med den föreslagna potten är att den endast räcker till enstaka infrastruktursatser eller att det inte blir förutsägbart om en infrastruktursatsning i anslutning till en stor etablering kan få medel. Det är viktigt att stöd från en tillväxtpott kan ges oavsett om det gäller investeringar i nationell- eller kommunal infrastruktur.

Regionerna, som ansvariga för länstransportplanerna, bör ges en formell roll i prioriteringen av projekt inom tillväxtpotten och i utformningen av de kriterier som ska ligga till grund för prioriteringen.

Region Västernorrland anser att det är mycket positivt, och nödvändigt, att Trafikverket står för eventuella fördyringar av transportinfrastruktur som medfinansieras av kommuner där orsaken inte är nya krav från kommunen själv. Dagens metod där myndigheten kräver att kommuner skriver under avtal om finansiering av transportinfrastruktur utan att veta vad slutnotan blir är ett orimligt arbetssätt.

Kompetensförsörjning

Stora företagsetableringar och expansioner kan medföra betydande utmaningar för kompetensförsörjningen. Utmaningen är särskilt påtaglig i län med små och geografiskt spridda arbetsmarknader, långa avstånd och låg arbetslöshet. Större etableringar kräver därför insatser inom utbildning, inflyttning och regional arbetspendling.

Region Västernorrland välkomnar förslaget om att genomföra Yrkesvuxutredningens förslag om extra tilldelning av statsbidrag för yrkesvux till kommuner med särskilt stora behov. Detta är viktigt eftersom stora företagsetableringar och företagsexpansioner ofta skapar kompetensbehov som det ordinarie utbildningssystemet kan ha svårt att möta i tid. Extra statsbidrag till yrkesvux ger kommuner bättre förutsättningar att snabbt anpassa utbildningsutbudet efter arbetsmarknadens behov och stärka den lokala och regionala arbetskraftsbasen.

Satsningar på yrkesvux är dock bara en del av de utbildningar som kan komma att behövas vid stora etableringar. Vi ser bland annat behov av att både ge Arbetsförmedlingen i uppdrag att rikta medel till arbetsmarknadsutbildningar kopplat till etableringar och att utöka YH samt NY-utbildningar genom riktade utlysningar vid stora etableringar och expansioner.

Region Västernorrland tillstyrker förslaget att utreda nedskrivning av studieskulder för personer som bor och är yrkesaktiva där stora etableringar och expansioner sker. Då arbetsmarknaden och tillgången på kompetens generellt påverkas av stora etableringar är det nödvändigt att alla högskoleutbildade omfattas. Vi ifrågasätter dock gränsen på 3,5 procents arbetslöshet för att nedskrivning ska bli aktuellt. 3,5 procent är en mycket låg andel och en kommuns utmaningar med kompetensförsörjning kan vara utmanande även vid högre procentsatser. Det finns även en risk med att en kommun faller i och ur ett sådant kriterium då arbetslösheten mäts kontinuerligt och kan fluktuera runt den angivna gränsen och då gälla i vissa perioder och inte gälla i andra. Vi förordar därför att arbetslöshet i angivna procenttal tas bort som kriterium.

Förslaget om flyttstöd är positivt för att sänka trösklarna att byta bostadsort. Vi ser därmed fram emot det uppdrag som Arbetsförmedlingen ska redovisa till Regeringen 2027 och understryker att kostnaden för flytt måste ersättas helt eller nästan helt och att den summan varierar mellan vilka orter som flytten sker. Den begränsning som anges i lagförslaget om 45 procent av prisbasbeloppen anser vi därför vara för lågt satt. Dessutom behöver målgruppen vara bred och intet enbart omfatta personer som varit utan arbete under en längre tid.

Sveriges arbetsföra befolkning minskar i andel, vilket skapar en generell utmaning för arbetsgivare och sätter särskild press på kompetensförsörjningen i områden med stora etableringar/expansioner. Samtidigt är den geografiska rörligheten på den inhemska arbetsmarknaden låg. Region Västernorrland ser därför behov av insatser för att främja möjligheterna för utländsk arbetskraft att flytta hit. Det behöver bli enklare för människor med efterfrågad kompetens att arbeta och bo i vår region. Det gäller både högutbildade med spetskompetens och yrken med lägre löner, såsom inom välfärd och service, vilka idag är svåra att rekrytera på grund av de höga lönekraven.

REGION VÄSTERNORRLAND

Jonny Lundin
Ordförande Regionala utvecklingsnämnden